

Трансформація журналістської освіти в умовах війни

*(к.н. із соціальних комунікацій, доцент
Іващук Антоніна)*

Роль журналістики в розвитку і функціонуванні демократичної держави є вагомим. Відповідно і вимоги до професійної журналістики є високими: дотримання Законів та етичного кодексу журналіста, об'єктивність, достовірність, вибір актуальних для суспільства тем, грамотність викладу матеріалу, відсутність заангажованості та упередженості. Тому, безперечно, якість журналістської освіти відіграє значну роль в формуванні медіа і в його ролі в суспільстві і впливі на політичні і соціальні фактори.

З 2014 року, початок російсько-української війни (1 березня 2014 року Рада Федерації Росії підтримала звернення президента Володимира Путіна про дозвіл на застосування збройних сил на території України.) освіта і цілому і журналістська зокрема, зазнала певних трансформацій.

В Україні журналістів готують у 39 університетах четвертого, найвищого рівня акредитації. Саме така кількість університетів, за даними інформаційної системи «Конкурс» (vstup.info), мала в 2015 року ліцензію на набір студентів на спеціальність «журналістика». Лише два з них готує виключно магістрів (Національний університет «Києво-Могилянська академія» та Український католицький університет), тож у 37 вишах можна отримати диплом бакалавра журналістики. Загалом магістратура з журналістики наявна в 30 університетах.

Якщо підрахувати ліцензійний набір, то на бакалаврат денної форми щорічно може вступити більше 3 тис. студентів, на спеціаліста — близько двох тисяч, на магістра — 1400. Вісім із-поміж цих університетів приватні, 31 — державної форми власності.

З початком війни, частина Вищих навчальних закладів, які опинилася в окупованих містах (Луганська, Донецька область, Сімферопіль) фізично мали перемістилися на підконтрольну Україні територію, але у процесі переміщення, зменшилась кількість студентського і викладацького складу, адже частина студентів і викладачів прийняли рішення залишитися на тимчасово окупованих територіях, виходячи з різних причин. Безумовно, фізичне переміщення і юридичні нюанси, а також почасти неможливість перевезти обладнання, техніку, бібліотеку створили умови необхідності швидкої трансформації освітнього процесу, розробки заходів щодо поповнення матеріально-технічної бази, ведення активної профорієнтаційної роботи задля привернення уваги абітурієнтів; робота над створенням конкурентних переваг. Великою проблемою виявилось і відсутність гуртожитків для переміщених студентів та викладачів. адже більшість внутрішньо переміщених родин не мають можливості орендувати собі житло.

Масштаб переміщення університетів у 2022 році, після повномасштабного вторгнення росії на територію України, суттєво більший, ніж у 2014 році. Сам факт і масштаби переміщення відчутно вплинули не лише на учасників освітнього процесу (студентів та викладачів), але й змусили університети адаптуватися до існування в нових реаліях.

Згідно з опитуваннями, які було проведено 24-30 квітня 2023 року серед студентів Спеціальності Журналістика 1-4 курсів ОПП «Журналістика» та ОПП «Реклама і зв'язки з громадськістю» В якому взяли участь 142 респонденти, студенти зазначають, що окрім проблем фінансового характеру значні труднощі виникли і в психологічній царині. (78% опитуваних), а також ті студенти, які виїхали за кордон і продовжили навчання в університеті зазначили, що мали подолати мовний бар'єр, знайти додаткову роботу, облаштувати побут, адаптуватися до необхідності навчання онлайн. І це також вплинуло на здатність ефективно навчатися і планувати подальшу кар'єру у професійній галузі.

Також, можна констатувати той факт, що значні труднощі виникли у студентів, які не змогли покинути тимчасово окуповані території (серед опитаних таких 2 студенти).

Водночас помітно, що переміщення університетів відбувається простіше порівняно з 2014 роком. Більшість необхідних операційних та управлінських дій здійснюються за напрацьованим раніше алгоритмом, а широке застосування дистанційних цифрових технологій комунікації спрощує процес адаптації. Став у пригоді попередній досвід запровадження дистанційного формату навчання, пов'язаний зі стрімким поширенням COVID-19.

Через воєнні дії переміщені університети оголошували більш або менш тривалу перерву в освітньому процесі, відправивши студентів на канікули.

Освітній процес в українських ЗВО почав відновлюватися з 14 березня. Здебільшого навчальний процес відбувався дистанційно в синхронному та асинхронному режимах.

Для ЗВО, які опинилися на тимчасово окупованих територіях нашої країни, ситуація була складнішою через безпековий компонент і проблеми зі зв'язком між учасниками освітнього процесу.

Це призвело до нерівномірного опанування навчальних матеріалів та збільшення навантаження, особливо на студентів випускних курсів. МОН у своєму [листі](#) від 21 квітня 2022 року рекомендувало адміністраціям ЗВО внести зміни до індивідуальних навчальних планів та перенести на наступні періоди навчання ту частину освітніх компонентів, яку неможливо опрацювати у весняному семестрі. Однак, ця рекомендація стосується лише студентів невипускних курсів. Якщо студенти випускних курсів не встигають вчасно виконати освітню програму (наприклад, підготувати дипломну роботу), єдина доступна їм опція — академічна відпустка. Просто відкласти

до осені дату випуску студентів не можна, оскільки ніхто не фінансуватиме університету подовжене навчання його студентів.

У нашому опитуванні також були відповіді на відкриті питання, щодо проблем освітнього процесу на спеціальності журналістика. У результаті ми отримали 58 відповідей студентів. У своїх коментарях респонденти зазначають серед організаційних проблем поряд із складним психоемоційним станом, труднощами з постійним доступом до інтернету та зв'язком, необхідністю працювати та волонтерити, також і великий обсяг навчального навантаження, що виник через тривалу перерву в освітньому процесі, необхідність готувати курсові та дипломні роботи; великий обсяг домашніх завдань, необхідність виконувати творчі завдання, на які складно психологічно налаштуватися; необхідність дотримуватися чітко визначеного дедлайну. У 37% опитуваних члени сім'ї зараз знаходяться в лавах ЗСУ, що в більшій мірі зосереджує таких студентів займатися волонтерською діяльністю, нездатність зосередитися на навчанні, відсутності можливості знайти мотивацію для отримування додаткових знань на семінарах, конференціях, у рамках роботи в навчальних лабораторіях. Більшість опитуваних студентів не мають змогу навчатися у синхронному режимі (різниця в часі – 12%, поєднання навчання з роботою - 18%).

Однією з найгостріших проблем переміщених ЗВО стала розпорошеність осіб, залучених до їх функціонування. У тих умовах, в яких опинилася наша країна після початку повномасштабного вторгнення армії росії, кожен самостійно дбав про власну безпеку та безпеку своїх сімей. Університети, як і будь-які інші несилові інституції, не могли та й не можуть брати на себе зобов'язання щодо безпеки своїх співробітників. Тому після 24 лютого 2022 року частина студентів, викладачів, інших працівників ЗВО опинилася за межами України, інша частина перемістилася на підконтрольні українські території, частина учасників освітнього процесу продовжує залишатися на тимчасово окупованих територіях.

Недостатньо обговорюється проблема колабораціонізму в освітньому середовищі. Зокрема, залишається відкритим питання кадрових рішень щодо працівників ЗВО, які відкрито перейшли на бік окупантів та беруть участь у роботі незаконно створених закладів освіти під російськими прапорами. Якщо переміщеній адміністрації стає відомо про таких осіб, з ними призупиняється дія трудового договору.

Відповідно до ситуації, ВНЗ реагуючи на сьогоднішнє:

- Запровадили асинхронний розклад занять
- Більший акцент на індивідуальні комунікації зі студентами (посилилась роль куратора в групах)
- Організація психологічної допомоги для студентів
- Організація серії майстер-класів від провідних журналістів, піарників, які висвітлюють події у зонах бойових дій, а також онлайн-

навчання яке стосується безпеки в зонах ведення воєних дій для журналістів

- Робота на платформі Google Classroom.
- Проведена адаптація навчальних курсів до дистанційного формату (є труднощі)
- Введення в навчальні плани ряду нових дисциплін: «Медіакомунікації в умовах воєнних дій», «Екстремальна журналістика», «Правозахисна журналістика», «Військова журналістика» тощо.
- Творчі, практичні завдання студентів стосуються соціального аспекту, військової тематики, етики.
- Журналісти постали перед проблемою, щодо правил висвітлення подій у зонах бойових дій, постали перед дилемою, щодо етики публікації фото або відео з місць обстрілів де загиблими є цивільні особи. Тому кафедри журналістики акцентують увагу, в рамках освітнього процесу, розробляючи і впроваджуючи модулі в освітній процес, які стосуються таких нагальних питань.

Отже, безперечно, на сьогодні українська освіта постала перед викликом – у воєнний час, під звуки вибухів і лунаючу сирену, незважаючи на психологічний і моральний тиск, майбутні журналісти продовжують навчатися і здобувати кваліфікацію, адже, на сьогодні, цитуючи українського журналіста Володимира Бірюкова, кожен українськи журналіст є військовим журналістом.